

ЗОРЯНА ЮЗВІН
Науковий керівник:
к.е.н., доц. Комар Н. В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДИСКОНТНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

В умовах кризових явищ сьогодення, діяльність Національного банку України потребує змін та впровадження численних інновацій, не лише у технічному забезпеченні, але у грошово-кредитній політиці, заходах рефінансування банків та, безумовно, у зміні дисконтної політики банку. Важливість зміни методики формування облікованої ставки зумовлена багатьма факторами, зокрема тим, що процентна ставка безпосередньо впливає на процес рефінансування, а значить, змінюється процентна ставка комерційних банків, яка впливає на економічну діяльність суб'єктів господарювання і на розвиток підприємницької діяльності загалом. Важливо зазначити і той фактор, що дисконтна політика держави здатна змінювати кон'юнктуру на ринку цінних паперів, адже попит на них може змінюватися, а значить і їх дохідність має обернено-пропорційний характер. Тому формування процентної ставки Національного банку України слугує стратегією щодо європейського вектору інтеграції. Це важливий інструмент Національного банку, який здатний корегувати параметри грошового ринку, а значить і впливати на економічну ситуацію у країні.

Швидкі світові глобалізаційні процеси та європейський вектор інтеграції України повинен мати стимулюючий ефект для діяльності Національного банку України. Зокрема, один з Маастрихтських критеріїв членства в ЄС передбачає, що розмір довгострокової процентної ставки повинен складати не вище 2%, ніж у трьох країнах-членах Європейського Союзу із максимальною стабільністю цін. Тому зарубіжний аспект формування процентної ставки для України є стратегічно важливим.

Гнучку та ефективну дисконтну політику проводить Федеральна резервна система (ФРС) США, яка виконує функції Центрального банку. Кризові явища 2007–2008 рр. охопили весь світ, а почалися саме у Сполучених Штатах Америки. У цей період ФРС вирішила значно скоротити короткострокові процентні ставки у 2008–2009 році на 0,75%, що відрізнялося від традиційних, незначних змін процентних ставок, характерних для процентної політики США. Так у період світової кризи процентна ставка США сягала 1%, що зробило кредитування більш доступним, а рівень купівельної спроможності зростав. Таким чином для стабілізації цін, врегулювання інфляції та виходу з економічної кризи Федеральною резервною системою було прийнято рішення скоротити короткострокові процентні ставки і зробити купівлю довгострокових зобов'язань, для того, щоб ці активи можна використовувати у майбутньому. Так ФРС вдалася до регулювання резервних залишків і зберегла ставки по федеральних фондах, тобто ті процентні ставки, при яких депозитні інституції позичають резервні ресурси в інших депозитних установах. Вже з березня 2015 року ФРС заявила, що доцільно було б підняти рівень відсоткової ставки,

оскільки спостерігається покращення на ринку праці, а темпи інфляції будуть знижуватися до 2%. Проте досі ставка залишається незмінною – 0,5%.

Практика ведення дисконтної політики у високорозвинених країнах має свої особливості. Так Європейський центральний банк (ЄЦБ) активно проводить банківські операції на відкритому ринку, такими чином впливаючи на рівень відсоткової ставки та ліквідність банківської системи. Досвід європейських країн виходу з кризи передбачає політику «нульових процентних ставок», схожу до США, метою якої було економічне зростання, і відповідно центральні банки проводили політику кількісного та кредитного пом'якшення. Передбачуваність та прозорість дисконтної політики та операційних механізмів монетарної політики на практиці реалізується також шляхом оприлюднення графіку проведення основних операцій банків (як правило – тендерних операцій репо із 7-денною строковістю). Наприклад, в Євросистемі основними операціями у докризовий період були операції рефінансування із 7-денною строковістю (до березня 2004 р. ними були 14-денні операції), проведені через тендер. За цими операціями до кризи проводилося близько 85% усіх операцій на відкритому ринку з підтримання ліквідності банків [4].

Європейський центральний банк встановлює базову процентну ставку, яка формується за основним операціями рефінансування. Іншими словами, базова процентна ставка формується завдяки операціям на відкритому ринку. Таким чином, ЄЦБ здатний підтримувати ліквідність, яка важлива для будь-якої банківської системи. Більшість високорозвинених країн значно скорочує розмір облікової ставки, адже це допомагає знизити напругу у фінансовій сфері. Характерними для більшості Центральних банків європейських країн є ставки репо, що здійснюються раз на тиждень із терміном у два тижні. Раз на місяць проводяться тендери, на яких банки мають змогу залучити більш довгі ресурси – терміном на три місяці. У разі виникнення тимчасового дефіциту чи надлишку ліквідності ЄЦБ оперативно проводить «коригуючі» операції, до яких, крім репо, відносяться купівля чи продаж цінних паперів на постійній основі. Також ЄЦБ може випускати власні депозитні сертифікати [1]. Особливістю політики ЄЦБ є ставка за кредитами овернайт. Ця ставка передбачає можливість розміщення вільних коштів будь-яких комерційних банків у національних центральних банках. Розмір ставки офіційно встановлюється Європейським центральним банком. Тобто, Центральні банки проводять активну діяльність щодо рефінансування банків. Дисконтна політика більшості високорозвинених європейських країн дуже гнучка і взаємопов'язана. Наприклад, ефективність ведення грошової політики Центрального банку у Німеччині полягає не лише у низьких процентних ставках (станом на січень 2017 – 0,88%), але й у активному рефінансуванні банків. Дисконтна політика інших високорозвинених країн, таких як Австрія, Швейцарія, Франція та інших спрямована на стимулювання економічної діяльності шляхом зниження або утримання мінімально-стабільної процентної ставки, що забезпечує сталий розвиток підприємницької діяльності та підвищує платоспроможний попит населення.

Національному банку України слід аналізувати та впроваджувати зміни у дисконтній політиці, враховуючи при цьому досвід зарубіжних країн. У процесі

формування облікової ставки НБУ не потрібно лише враховувати рівень та темпи інфляції, важливою є зміна динаміки функціонування та розвитку реальних ринків. Слід зауважити той факт, що зменшення відсоткових ставок в Європі та США головним чином забезпечило здешевлення кредитів, підвищення попиту на них і допомогло підтримати купівельну спроможність. І хоча з 2015 року процентна ставка НБУ зменшується (станом на 4.03.2015 р. процентна ставка становила 30%, у квітні 2016 – 19%, у жовтні ставка досягнула позначки 14%, у квітні 2017 становила 13%), вона залишається достатньо високою для позичальників, що робить кредитування неможливим, у зв'язку з низьким рівнем платоспроможності населення. А якщо висока облікова ставка, комерційні банки намагаються компенсувати вартість кредиту і їхня процентна ставка також зростає. Зарубіжний досвід центральних банків показує значне зниження процентних ставок, рівень яких сьогодні складає 0,5%–2%. Необхідне субсидування НБУ у реальні сектори економіки, що допоможе розвивати проблемні галузі та збільшити інвестування в них. Таким чином необхідний пільговий режим формування процентних ставок для окремих секторів економіки. Національному банку України необхідно поступово знижувати розмір облікової ставки, а також узгоджувати усі ставки та операції з структурною позицією ліквідності. Регулювати ліквідність необхідно через інструменти купівлі/продажу НБУ іноземної валюти, це допоможе не лише підтримувати стабільність національної валюти, а й підтримувати ліквідність в оптимальних межах. Також доцільно було б налагодити тісніший зв'язок процентної ставки комерційних банків за різними фінансовими операціями та облікової ставки, що впливатиме на кредитування банками населення. І що важливо, це спричинить підвищення реальної впливовості офіційної ставки. Зміни у дисконтній політиці банків та запровадження зарубіжного досвіду виходу з кризи матиме стимулюючий ефект для розвитку підприємницького сектору, зростання темпів кредитування, підвищення платоспроможного рівня населення та загальне покращення економічної ситуації у країні.

Література

1. Кіреєва О. І. *Формування вартості кредитів у країнах з перехідною економікою та вплив на неї облікової ставки* // О. І. Кіреєва, М. М. Шаповалов / Інформаційно-аналітичні матеріали. – Київ: Центр наукових досліджень НБУ, 2004. – 86 с.

2. Малахова О. Л. *Базові аспекти формування та реалізації банками процентної політики* // О. Л. Малахова / Економічний аналіз: зб. наук. праць. Том 21. – Економічна думка, 2015.

3. Савелко С. О. *Досвід та особливості функціонування банківських систем європейських країн* / С. О. Савелко // Ефективна економіка. – 2011. – № 8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=645>.

4. Сомик А. В. Правила та тенденції реалізації сучасної процентної політики центральних банків / А. В. Сомик // Ефективна економіка. – 2014. – № 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3415>.

5. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

6. Офіційний сайт Федеральної резервної системи США. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.federalreserve.gov>.

7. Офіційний сайт Німецького федерального банку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bundesbank.de/Navigation/DE/Home/home_node.html.